

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (velkého senátu)

5. prosince 2006 *

Ve spojených věcech C-94/04 a C-202/04,

jejichž předmětem jsou žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 234 ES, podané rozhodnutími Corte d'appello di Torino (Itálie) a Tribunale di Roma (Itálie), jednak ze dne 4. února a 5. května 2004, a jednak ze dne 7. dubna 2004, došlými Soudnímu dvoru dne 25. února a dne 18. května 2004, respektive dne 6. května 2004 v řízeních

Federico Cipolla (C-94/04)

proti

Rosarii Portolese, vdané Fazari,

a

Stefano Macrino,

Claudia Capodarte (C-202/04)

proti

Robertu Melonimu,

* Jednací jazyk: italština.

SOUDNÍ DVŮR (velký senát),

ve složení V. Skouris, předseda, M. P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, R. Schintgen, J. Klučka, předsedové senátů, J. Malenovský, U. Løhmus (zpravodaj) a E. Levits, soudci,

generální advokát: M. Poiares Maduro,
vedoucí soudní kanceláře: L. Hewlett, vrchní rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 25. října 2005,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za F. Cipollu G. Cipolla, avvocatessa,

- za R. Meloniho S. Sabbatinim, D. Condellem, G. Scassellatim Sforzolinim a G. Rizzou, avvocati,

- za italskou vládu I. M. Bragugliou, jako zmocněncem, ve spolupráci s P. Gentilim, avvocato dello Stato,

- za německou vládu A. Dittrichem, C.-D. Quassowskim a M. Lummou, jako zmocněnci,

- za rakouskou vládu E. Riedlem, jako zmocněncem,

- za Komisi Evropských společenství E. Traversou, R. Wainwrightem a F. Amatem, jakož i K. Mojzesowicz, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 1. února 2006,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce se týkají výkladu článků 10 ES, 49 ES, 81 ES a 82 ES.

- 2 Tyto žádosti byly předloženy v rámci sporů mezi dvěma advokáty a jejich příslušnými klienty ohledně vymáhání odměn.

Právní rámec

- 3 Podle královského legislativního nařízení č. 1578 ze dne 27. listopadu 1933 (GURI č. 281, ze dne 5. prosince 1933), převzatého do zákona č. 36 ze dne 22. ledna 1934 (GURI č. 24, ze dne 30. ledna 1934), ve znění pozdějších změn (dále jen „královské legislativní nařízení“), se Consiglio nazionale forense (Národní rada advokátní komory, dále jen „CNF“), která je zřízená při ministerstvu spravedlnosti, skládá z advokátů zvolených jejich profesními kolegy, přičemž za každý soudní obvod odvolacího soudu je zvolen jeden člen.
- 4 Článek 57 královského legislativního nařízení stanoví, že kritéria sloužící k určení odměn a náhrad, které přísluší advokátům a „procuratori“ v civilní, trestní a mimosoudní oblasti, jsou stanovena každé dva roky rozhodnutím CNF. Poté, co CNF rozhodne o advokátním tarifu (dále jen „tarif“), musí být tento tarif podle italské právní úpravy schválen ministrem spravedlnosti, který si předtím vyžádá stanovisko Comitato interministeriale dei prezzi (meziministerský cenový výbor, dále jen „CIP“) a posudek Consiglio di Stato (Státní rada).
- 5 Podle článku 58 královského legislativního nařízení jsou uvedená kritéria stanovena ve vztahu k hodnotě sporů a stupni orgánu, který o nich rozhoduje, jakož i u trestních řízení ve vztahu k jejich délce. Pro každý akt nebo řadu aktů tarif určuje minimální a maximální sazbu odměn.
- 6 Článek 60 královského legislativního nařízení stanoví, že soud určí odměny na základě uvedených kritérií, přičemž zohlední závažnost a množství projednávaných otázek. Toto určení se musí pohybovat v rámci předem stanovených maximálních a minimálních sazeb. Nicméně soud může maximální sazbu stanovenou tarifem

překročit v případech, které mají s ohledem na zvláštní povahu sporu mimořádný význam a jestliže to odůvodňuje vnitřní hodnota poskytované služby. Naopak, pokud se věc jeví jako jednoduchá, může soud stanovit odměny nižší, než je minimální sazba. V obou těchto případech musí být rozhodnutí soudu odůvodněné.

- 7 Podle článku 2233 italského občanského zákoníku je obecně odměna na základě smlouvy o poskytování služeb, pokud není dohodnuta stranami a nemůže být určena podle platných tarifů nebo zvyklostí, stanovena soudem poté, co vyslechne stanovisko profesního sdružení, ke kterému náleží poskytovatel. Nicméně co se týče povolání advokáta, článek 24 zákona č. 794 ze dne 13. června 1942 (GURI č. 172, ze dne 23. července 1942) stanoví, že není možné odchýlit se od minimálních odměn stanovených tarifem za advokátní úkony v civilní oblasti, pod hrozbou neplatnosti každé odchýlné dohody. Podle judikatury Corte suprema di cassazione (Kasační soudní dvůr), se toto pravidlo použije také na mimosoudní úkony advokátů.
- 8 Tarif dotčený ve věci C-202/04 byl stanoven rozhodnutím CNF ze dne 12. června 1993, pozměněném dne 29. září 1994 a schválen ministerským nařízením č. 585 ze dne 5. října 1994 (GURI č. 247, ze dne 21. října 1994). Článek 2 tohoto nařízení stanoví, že „zvýšení stanovená v sazebnících v příloze se použijí ve výši 50 % ode dne 1. října 1994 a ve výši zbývajících 50 % ode dne 1. dubna 1995“. Toto časově odstupňované zvýšení vychází z připomínek CIP, přičemž tento výbor přihlédl zvláště k nárůstu inflace. Předtím, než schválil tarif, konzultoval ministr spravedlnosti znovu CNF, která na své schůzi dne 29. září 1994 přijala návrh na postupné uplatňování tarifu.
- 9 Tarif zahrnuje tři kategorie odměn, a sice odměny, poplatky a náhrady za úkony v soudním řízení v občanských a správních věcech, odměny za úkony v soudním řízení v trestních věcech, jakož i odměny a náhrady za mimosoudní úkony.

Spory v původním řízení a předběžné otázky*Věc C-94/04*

- 10 Rosaria Portolese, vdaná Fazari, a dva další vlastníci sousedních pozemků, které leží v obci Moncalieri, se obrátili na advokáta F. Cipollu, aby zahájil řízení proti této obci za účelem obdržení platby náhrady za naléhavé zabránění těchto pozemků nařízené jediným rozhodnutím starosty Moncalieri, které nebylo následováno žádným vyvlastňovacím opatřením. Federico Cipolla sepsal tři samostatné návrhy na zahájení řízení, kterými u Tribunale di Torino zahájil tři řízení proti uvedené obci.
- 11 Následně byl spor vyřešen díky narovnání, ke kterému došlo z přímé iniciativy jednoho z dotyčných vlastníků, ale bez zásahu F. Cipolly.
- 12 Tento advokát, který před vyhotovením a doručením uvedených tří návrhů na zahájení soudního řízení obdržel od každé ze tří žalobkyň v původním řízení částku 1 850 000 ITL, zjevně určenou jako zálohu za své odborné služby, vystavil ve vztahu k R. Portolese účet v celkové výši 4 125 000 ITL, jenž pokrýval jeho odměny a různé výdaje. Rosaria Portolese odmítla zaplatit tuto částku. Tribunale di Torino, který rozhodoval o sporu, jenž z toho vyplynul, konstatoval rozsudkem ze dne 12. června 2003 zaplacení částky 1 850 000 ITL a zamítl žádost F. Cipolly o zaplacení částky 4 125 000 ITL. Federico Cipolla podal proti tomuto rozsudku odvolání ke Corte d'appello di Torino, přičemž navrhoval zejména použití tarifu.
- 13 Z rozhodnutí předkládajícího soudu vyplývá, že v rámci sporu, o kterém tento soud rozhoduje, vyvstává otázka, zda v případě, že by byla prokázána existence dohody mezi stranami o paušálním odměňování advokáta, přičemž údajná dohoda se týká

paušální částky ve výši 1 850 000 ITL, musí být taková dohoda bez ohledu na italskou právní úpravu považována za platnou z toho důvodu, že pokud by byla z úřední moci nahrazena výpočtem odměny advokáta na základě tarifu, nebylo by to v souladu s pravidly Společenství v oblasti hospodářské soutěže.

14 Kromě toho předkládající soud uvádí, že v případě, kdy by osoba vykonávající povolání advokáta, která nemá bydliště v Itálii, poskytovala právní služby příjemci s bydlištěm v tomto členském státě a smlouva, která se k tomuto vztahuje, by byla podřízena italskému zákonu, podléhalo by poskytování právních služeb absolutnímu zákazu odchýlit se od částek odměny stanovených tarifem. Proto by i v tomto případě bylo třeba použít povinnou minimální sazbu. Uvedený zákaz by tedy měl ten účinek, že by bránil přístupu jiných advokátů na italský trh se službami.

15 Za těchto podmínek se Corte d'appello di Torino rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Použije se zásada hospodářské soutěže podle práva Společenství, uvedená v člancích 10 ES, 81 ES a 82 ES, rovněž na nabídku právních služeb?

2) Znamená uvedená zásada možnost stran dohodnout si mezi sebou odměnu advokáta se závazným účinkem, či nikoliv?

3) V každém případě, je uvedená zásada překážkou absolutnímu zákazu odchýlit se od odměn advokátů, či nikoliv?

- 4) Použije se zásada volného pohybu služeb, uvedená v člancích 10 ES a 49 ES, rovněž na nabídku právních služeb?

- 5) V případě kladné odpovědi, je uvedená zásada slučitelná se zásadou absolutního zákazu odchýlit se od odměn advokátů, či nikoliv?“

Věc C-202/04

- 16 Na základě stanoviska advokátní komory a za použití tarifu požadoval a obdržel R. Meloni, advokát, vůči C. Capodarte a S. Macrino platební rozkaz ohledně odměn za určité mimosoudní úkony, které provedl v jejich prospěch a které se týkají oblasti autorských práv, přičemž mezi těmito úkony byly obsaženy zejména ústně vyjádřená stanoviska a dopisy zaslané advokátovi protistrany.

- 17 Claudia Capodarte a F. Macrino podali proti tomuto platebnímu rozkazu odpor k Tribunale di Roma, přičemž se zejména dovolávali nepřiměřenosti odměn požadovaných R. Melonim s ohledem na rozsah projednávané věci a úkony, které advokát skutečně poskytl.

- 18 Za účelem určení částky odměn příslušejících R. Melonimu za uvedené úkony má Tribunale di Roma za to, že musí posoudit, zda je tarif v rozsahu, v němž je použitelný na advokáty v mimosoudních věcech, slučitelný s pravidly Smlouvy o ES, s ohledem obzvláště na skutečnost, že dotčené osoby nebyly nuceny obrátit se na advokáta, aby obdržely předmětné úkony mimosoudní pomoci.

- 19 Tribunale di Roma se v důsledku toho rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Brání články 5 a 85 Smlouvy o ES (nyní články 10 ES a 81 ES) členskému státu přijmout právní nebo správní opatření, které schvaluje, na základě návrhu vypracovaného advokátní komorou, tarif, který stanoví minimální a maximální odměny pro členy profesní komory za služby poskytnuté v souvislosti s činnostmi (tzv. ‚mimosoudní činnosti‘), které nejsou vyhrazeny členům advokátní komory, ale mohou být vykonávány kýmkoliv?“

- 20 Vzhledem k tomu, že obě věci v původním řízení spolu souvisejí, je namístě podle článku 43 jednacího řádu ve spojení s článkem 103 téhož řádu tyto věci spojit pro účely rozsudku.

K předběžným otázkám

K přípustnosti

Věc C-94/04

— Vyjádření předložená Soudnímu dvoru

- 21 Podle F. Cipolly jsou otázky položené předkládajícím soudem nepřijatelné z důvodu, že jednak nejsou relevantní pro vyřešení sporu v původním řízení a jednak jsou hypotetické.

- 22 Pokud jde o první námitku nepřijatelnosti, F. Cipolla tvrdí, že použitelné vnitrostátní právo v rozporu s tím, co bylo uvedeno v předkládacím rozhodnutí, nevyžaduje od vnitrostátního soudu, aby posoudil existenci a oprávněnost dohody mezi advokátem a jeho klientkou. O neexistenci dohody mezi advokátem a jeho klientkou, jakož i tom, že částka zaplacená klientkou za odměňované úkony musí být kvalifikována jako „záloha“, bylo totiž pravomocně rozhodnuto, protože tyto body nebyly zpochybněny odvoláním.
- 23 Pokud jde o druhou námitku nepřijatelnosti, F. Cipolla uplatňuje, že platnost dohody uzavřené mezi advokátem a jeho klientkou by bylo třeba posoudit jen tehdy, pokud by bylo prokázáno, že taková dohoda existuje. Přitom v projednávané věci tomu tak není. Otázky položené Corte d'appello di Torino jsou tedy přirovnatelné k žádosti o poradní stanovisko.
- 24 Německá vláda se domnívá, že vzhledem k tomu, že skutkové okolnosti situace dotčené v původním řízení neobsahovaly mezinárodní prvek, není článek 49 ES použitelný. Pokud jde o Komisi Evropských společenství, která se opírá o novější judikaturu Soudního dvora, tato má za to, že žádost o rozhodnutí o předběžné otázce je v rozsahu, v němž se týká výkladu článku 49 ES, přípustná.

— Odpověď Soudního dvora

- 25 Pokud jde o námitky nepřijatelnosti vznesené F. Cipollou, je třeba připomenout, že na otázky týkající se výkladu práva Společenství, položené vnitrostátním soudem v právním a faktickém rámci, který tento soud vymezí na svou odpovědnost a jehož správnost nepřísluší Soudnímu dvoru ověřovat, se vztahuje domněnka relevance (viz rozsudek ze dne 15. května 2003, Salzmann, C-300/01, Recueil, s. I-4899, body 29 a 31). Odmítnutí žádosti podané vnitrostátním soudem je ze strany Soudního dvora možné pouze tehdy, pokud je zjevné, že žádaný výklad práva Společenství nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu v původním řízení, jestliže se jedná

o hypotetický problém nebo také jestliže Soudní dvůr nedisponuje skutkovými nebo právními poznatky nezbytnými pro užitečnou odpověď na otázky, které jsou mu položeny (viz zejména rozsudky ze dne 13. března 2001, *PreussenElektra*, C-379/98, *Recueil*, s. I-2099, bod 39, a ze dne 15. června 2006, *Acereda Herrera*, C-466/04, *Sb. rozh. s. I-5341*, bod 48).

- 26 Přitom uvedená domněnka relevance nemůže být vyvrácena pouhou okolností, že jeden z účastníků původního řízení zpochybňuje určité skutečnosti, jak byly uvedeny v bodě 22 tohoto rozsudku, jejichž správnost nepřísluší Soudnímu dvoru ověřovat a na nichž závisí vymezení předmětu uvedeného sporu.
- 27 Je proto třeba mít za to, že jak vyplývá z předkládacího rozhodnutí, se spor v původním řízení týká otázky, zda dohoda uzavřená mezi klientkou a jejím advokátem ohledně jeho paušální odměny existuje a musí být považována za platnou z důvodu, že její nahrazení z úřední moci výpočtem odměny advokáta na základě tarifu platného v dotyčném členském státě by nebylo v souladu s pravidly Společenství v oblasti hospodářské soutěže.
- 28 V tomto ohledu je nutno konstatovat, že není zjevné, že výklad pravidel Společenství žádaný předkládajícím soudem nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu v původním řízení ani že otázky týkající se výkladu těchto pravidel jsou hypotetické.
- 29 I za předpokladu, že by existence dohody dotčené v původním řízení nebyla prokázána, tak nemůže být vyloučeno, že je výklad práva Společenství požadovaný předkládajícím soudem, který může tomuto soudu umožnit posoudit slučitelnost tarifu s ohledem na pravidla hospodářské soutěže zavedená Smlouvou, pro tento

soud užitečný k vyřešení sporu, o kterém rozhoduje. Tento spor se totiž týká hlavně určení odměn advokáta, které, jak bylo uvedeno v bodě 6 tohoto rozsudku, je prováděno soudem a až na výjimky v rámci maximálních a minimálních sazeb předem určených ministrem spravedlnosti.

30 Konečně co se týče konkrétněji otázek týkajících se výkladu článku 49 ES, ačkoliv je nesporné, že všechny skutečnosti sporu, o kterém rozhoduje předkládající soud, se omezují na jediný členský stát, může být odpověď pro předkládající soud přesto užitečná zejména v případě, že by jeho vnitrostátní právo ukládalo v takovém řízení, jako je řízení v projednávaném případě, aby byla italskému státnímu příslušníku poskytnuta stejná práva jako práva, která státní příslušník jiného členského státu vyvozuje z práva Společenství v téže situaci (viz zejména rozsudek ze dne 30. března 2006, *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti*, C-451/03, Sb. rozh. s. I-2941, bod 29).

31 Je tedy třeba přezkoumat, zda ustanovení Smlouvy o volném pohybu služeb, jejichž výklad je požadovaný uvedeným soudem, brání použití takové vnitrostátní právní úpravy, jaká je dotčená v původním řízení, v rozsahu, v němž by byla použita na osoby, které mají bydliště v jiných členských státech než Italská republika.

32 S ohledem na výše uvedené je namístě konstatovat, že žádost o rozhodnutí o předběžné otázce je přípustná.

Věc C-202/04

— Vyjádření předložená Soudnímu dvoru

- 33 Roberto Meloni namítá nepřipustnost otázky položené Tribunale di Roma z důvodu, že neexistuje žádný vztah mezi touto otázkou a vyřešením sporu, o kterém rozhoduje tento soud a jehož předmětem je použití tarifu na poskytování mimosoudních služeb advokátem zapsaným u advokátní komory.
- 34 Kromě toho předkládající soud neuvedl přesné důvody, které jej vedly k tomu, že se zabývá výkladem práva Společenství.
- 35 Italská vláda tvrdí, že když si, jako ve sporu v původním řízení, účastníci řízení nestanovili odměny smluvně a klient zpochybňuje tyto odměny jednostranně fakturované advokátem, je podle italského práva věcí soudu, který rozhoduje o tomto sporu, aby volně určil tyto odměny. Otázka slučitelnosti tarifu za poskytování mimosoudních služeb advokáty s články 10 ES a 81 ES je tak irelevantní pro účely vyřešení sporu v původním řízení.
- 36 Uvedená vláda zpochybňuje relevanci otázky položené předkládajícím soudem rovněž s ohledem na skutečnost, že se ve věci v původním řízení ani při vypracování tarifu ani z důvodu chování hospodářských subjektů nejednalo o žádné jednání narušující hospodářskou soutěž.

— Odpověď Soudního dvora

- 37 Pokud jde o první námitku nepřipustnosti uplatněnou R. Melonim, je třeba připomenout, že se spor zabývá použitím tarifu na poskytování mimosoudních služeb advokátem zapsaným u advokátní komory. Svou otázkou se vnitrostátní soud táže, zda pravidla hospodářské soutěže brání takovému použití, když se tentýž tarif nepoužije na poskytování mimosoudních služeb osobou, která není zapsána u advokátní komory. Za těchto podmínek nemůže být vyvrácena domněnka relevance, která se vztahuje na otázky týkající se práva Společenství položené vnitrostátním soudem.
- 38 Pokud jde o námitku nepřipustnosti vycházející ze skutečnosti, že předkládající soud neuvedl přesné důvody, které ho vedly k tomu, aby se zabýval výkladem práva Společenství, tato námitka nemůže rovněž obstát. Podle judikatury Soudního dvora je nezbytné, aby vnitrostátní soud podal alespoň minimální vysvětlení k důvodům volby ustanovení práva Společenství, o jejichž výklad žádá, a k souvislosti, kterou spatřuje mezi těmito ustanoveními a vnitrostátními právními předpisy použitelnými na spor (viz zejména usnesení ze dne 28. června 2000, Laguillaumie, C-116/00, Recueil, s. I-4979, bod 16). Přitom předkládací rozhodnutí plně takový požadavek splňuje, jak ostatně generální advokát uvedl v bodě 24 svého stanoviska.
- 39 Pokud jde o první námitku přípustnosti uplatněnou italskou vládou, je třeba uvést, že předkládající soud vychází z předpokladu, že v rámci sporu, o němž rozhoduje, musí podle italského práva určit odměny příslušející advokátovi tak, že bude vycházet z tarifu použitelného na advokáty, pokud jde o odměny za mimosoudní úkony.

- 40 Přitom, jak bylo připomenuto v bodě 25 tohoto rozsudku, Soudnímu dvoru nepřísluší ověřovat správnost právního a faktického rámce vymezeného vnitrostátním soudem, do kterého spadají otázky ohledně výkladu práva Společenství, které předkládá Soudnímu dvoru.
- 41 Za těchto podmínek nemůže být vyvrácena domněnka relevance, která se vztahuje k otázce položené Soudnímu dvoru.
- 42 Pokud jde o druhou námitku nepřípustnosti vznesenou italskou vládou, je třeba připomenout, jak bylo řečeno v bodě 37 tohoto rozsudku, že se předkládající soud svou otázkou táže, zda pravidla hospodářské soutěže zavedená Smlouvou brání použití tarifu ve sporu, o kterém rozhoduje. Otázka, zda ve věci v původním řízení existuje jednání narušující hospodářskou soutěž, tedy spadá do samého předmětu otázky výkladu položené předkládajícím soudem a nemůže být v daném případě považována za irelevantní.
- 43 Z toho vyplývá, že žádost Tribunale di Roma o rozhodnutí o předběžné otázce je přípustná.

K věci samé

K prvním třem otázkám položeným ve věci C-94/04 a k otázce položené ve věci C-202/04.

- 44 Podstatou těchto otázek předkládajících soudů, které je třeba projednat společně při jejich současném preformulování zohledňujícím relevantní skutečnosti obou věcí

a zejména skutečnost, že v rámci sporů v původních řízeních jsou dotčeny minimální odměny, je, zda články 10 ES, 81 ES a 82 ES brání tomu, aby členský stát přijal normativní opatření, které na základě návrhu vypracovaného advokátní komorou, jako je CNE, schvaluje tarif, který stanoví minimální sazbu odměn členů advokátní profese a od něhož se v zásadě není možno odchýlit, co se týče jak úkonů vyhrazených pro tyto členy, tak úkonů, jako je poskytování mimosoudních služeb, které může rovněž uskutečnit jakýkoliv jiný hospodářský subjekt, který uvedenému tarifu nepodléhá.

⁴⁵ Úvodem je třeba uvést, že uvedený tarif může tím, že se vztahuje na celé území členského státu, ovlivnit obchod mezi členskými státy ve smyslu čl. 81 odst. 1 ES a článku 82 ES (viz v tomto smyslu rozsudky ze dne 17. října 1972, *Vereeniging van Cementhandelaren v. Komise*, 8/72, Recueil s. 977, bod 29; ze dne 10. prosince 1991, *Merci convenzionali porto di Genova*, C-179/90, Recueil, s. I-5889, body 14 a 15, jakož i ze dne 19. února 2002, *Arduino*, C-35/99, Recueil, s. I-1529, bod 33).

⁴⁶ I když podle ustálené judikatury platí, že se články 81 ES a 82 ES samy o sobě týkají pouze chování podniků a nevztahují se na právní či správní předpisy vydané členskými státy, nic to nemění na skutečnosti, že tyto články vykládané ve spojení s článkem 10 ES, který zavádí povinnost spolupráce, ukládají členským státům, aby nepřijímaly nebo nezachovávaly v platnosti právní či správní předpisy způsobilé zmařit užitečný účinek pravidel hospodářské soutěže uplatnitelných na podniky (viz zejména usnesení ze dne 17. února 2005, *Mauri*, C-250/03, Sb. rozh. s. I-1267, bod 29 a uvedená judikatura).

⁴⁷ Soudní dvůr zejména rozhodl, že články 10 ES a 81 ES jsou porušeny, jestliže členský stát buď nařídí nebo zvýhodní uzavírání kartelových dohod v rozporu s článkem 81 ES, nebo posílí účinky takových dohod, anebo zbaví svou vlastní právní úpravu

jejího státního charakteru tím, že přeneše odpovědnost za přijetí intervenčních rozhodnutí hospodářského významu na soukromé hospodářské subjekty (výše uvedené usnesení Mauri, bod 30 a uvedená judikatura).

48 V tomto ohledu se za okolností specifických pro věci v původním řízení nezdá, že by skutečnost, že členský stát pověří profesní sdružení složené z advokátů, jako je CNF, vypracováním návrhu tarifu odměn, mohla prokazovat, že tento členský stát zbavil konečně přijatý tarif jeho státního charakteru tím, že přenesl odpovědnost za přijetí rozhodnutí ve věci na advokáty.

49 Ačkoliv totiž vnitrostátní právní úprava dotčená ve věci v původním řízení neobsahuje ani procesní podmínky ani hmotněprávní ustanovení, které by mohly s rozumnou pravděpodobností zabezpečit, že CNF se bude při vypracování návrhu tarifu chovat jako odnož veřejné moci, která je činná pro účely obecného zájmu, nejví se, že by se italský stát vzdal výkonu své rozhodovací pravomoci v poslední instanci nebo kontroly provádění uvedeného tarifu (viz výše uvedený rozsudek Arduino, body 39 a 40).

50 Jednak je CNF pověřena pouze vypracováním návrhu tarifu, který je jako takový bez právní závaznosti. Bez schválení ministrem spravedlnosti nenabude tarif účinnost a nadále se bude používat dřívější schválený tarif. Proto má tento ministr pravomoc nechat CNF změnit návrh. Krom toho jsou uvedenému ministrovi nápomocny dva veřejné orgány, Consiglio di Stato a CIP, od nichž si musí vyžádat stanovisko předtím, než tarif schválí (viz výše uvedený rozsudek Arduino, bod 41).

- 51 Kromě toho článek 60 královského legislativního nařízení stanoví, že soud určí odměny na základě kritérií uvedených v článku 57 téhož královského legislativního nařízení, přičemž zohlední závažnost a množství projednávaných otázek. Navíc v určitých výjimečných okolnostech se může soud řádně odůvodněným rozhodnutím odchýlit od minimálních sazeb stanovených na základě článku 58 tohoto královského legislativního nařízení (viz v tomto smyslu výše uvedený rozsudek Arduino, bod 42).
- 52 Za těchto podmínek není možné mít za to, že se italský stát vzdal výkonu své pravomoci tím, že přenesl odpovědnost za přijetí rozhodnutí zasahujících do oblasti hospodářství na soukromé hospodářské subjekty, což by zbavilo právní úpravu dotčenou v původním řízení jejího státního charakteru (viz výše uvedený rozsudek Arduino, bod 43, a výše uvedené usnesení Mauri, bod 36).
- 53 Z důvodů uvedených v bodech 50 a 51 tohoto rozsudku nelze rovněž tomuto státu vytýkat, že nařídil nebo zvýhodnil uzavření kartelových dohod v rozporu s článkem 81 ES nebo že posílil účinky takových dohod nebo dále že nařídil nebo zvýhodnil zneužití dominantního postavení v rozporu s článkem 82 ES nebo posílil účinky takového zneužití (viz v tomto smyslu výše uvedený rozsudek Arduino, bod 43, a výše uvedené usnesení Mauri, bod 37).
- 54 Proto je namístě odpovědět na tři první otázky položené ve věci C-94/04 a na otázku položenou ve věci C-202/04 tak, že články 10 ES, 81 ES a 82 ES nebrání tomu, aby členský stát přijal normativní opatření, které na základě návrhu vypracovaného advokátní komorou, jako je CNE, schvaluje tarif, který stanoví minimální sazbu odměn členů advokátní profese a od něhož se v zásadě není možno odchýlit, co se týče jak úkonů vyhrazených pro tyto členy, tak úkonů, jako je poskytování mimosoudních služeb, které může rovněž uskutečnit jakýkoliv jiný hospodářský subjekt, který uvedenému tarifu nepodléhá.

Ke čtvrté a páté otázce položeným ve věci C-94/04

- 55 Podstatou těchto dvou otázek Corte d'appello di Torino je, zda článek 49 ES brání právní úpravě, která absolutně zakazuje odchýlit se smluvně od minimálních odměn stanovených takovým tarifem, jaký je dotčen v původním řízení, v případě úkonů, které mají jednak povahu úkonu v soudním řízení, a jednak jsou vyhrazeny advokátům.
- 56 Je třeba připomenout, že článek 49 ES nevyžaduje pouze vyloučení jakékoliv diskriminace poskytovatele služeb usazeného v jiném členském státě z důvodu jeho státní příslušnosti, ale rovněž odstranění jakéhokoliv omezení, i když se toto omezení použije bez rozdílu na vnitrostátní poskytovatele i na poskytovatele z jiných členských států, pokud může znemožnit nebo ztížit činnost poskytovatele usazeného v jiném členském státě, ve kterém legálně poskytuje podobné služby (viz zejména rozsudky ze dne 29. listopadu 2001, *De Coster*, C-17/00, Recueil, s. I-9445, bod 29, jakož i ze dne 8. září 2005, *Mobistar a Belgacom Mobile*, C-544/03 a C-545/03, Sb. rozh. s. I-7723, bod 29).
- 57 Soudní dvůr již mimoto rozhodl, že uvedený článek 49 ES brání použití jakékoli vnitrostátní právní úpravy, která činí poskytování služeb mezi členskými státy obtížnější než čistě vnitrostátní poskytování služeb v určitém členském státě (viz výše uvedené rozsudky *De Coster*, bod 30 a uvedená judikatura, jakož i *Mobistar a Belgacom Mobile*, bod 30).
- 58 Přitom zákaz odchýlit se smluvně od minimálních odměn upravených takovým tarifem, jaký je stanoven italskými právní předpisy, může učinit obtížnějším přístup advokátů usazených v jiném členském státě, než je Italská republika na italský trh právních služeb, a tedy může omezit výkon jejich činností poskytování služeb

v posledně uvedeném členském státě. Na tento zákaz se tedy nahlíží jako na omezení ve smyslu článku 49 ES.

- 59 Uvedené omezení totiž zbavuje advokáty usazené v jiném členském státě, než je Italská republika, možnosti účinněji konkurovat, prostřednictvím požadavku nižších odměn, než jsou odměny stanovené tarifem, advokátům trvale usazeným v dotyčném členském státě, a disponujícím proto většími možnostmi získat si klienty než advokáti usazení v zahraničí (viz obdobně rozsudek ze dne 5. října 2004, CaixaBank France, C-442/02, Sb. rozh. s. I-8961, bod 13).
- 60 Navíc takto stanovený zákaz omezuje volbu příjemců služeb v Itálii, protože tito nemohou použít služeb advokátů usazených v jiných členských státech, kteří by v Itálii nabízeli své služby za nižší cenu, než je cena vyplývající z minimálních odměn stanovených tarifem.
- 61 Nicméně takové omezení může být odůvodněno, pokud odpovídá naléhavým důvodům obecného zájmu a za předpokladu, že je způsobilé zaručit uskutečnění cíle, který sleduje, a nepřekračuje rámec toho, co je nezbytné k jeho dosažení (viz zejména rozsudky ze dne 5. června 1997, SETTG, C-398/95, Recueil, s. I-3091, bod 21, a výše uvedený Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, bod 37).
- 62 Za účelem odůvodnění omezení volného pohybu služeb vyplývajícího ze sporného zákazu italská vláda uplatňuje, že nadměrná soutěživost mezi advokáty by mohla vést k hospodářské soutěži v oblasti cen, která by s sebou nesla zhoršení kvality poskytovaných služeb a to v neprospěch spotřebitelů, zejména jako procesních subjektů, kteří potřebují v soudním řízení kvalitní poradenství.

- 63 Podle Komise nebyla zjištěna žádná příčinná souvislost mezi stanovením minimální úrovně odměn a vysokou úrovní kvality odborných služeb poskytovaných advokáty. Ve skutečnosti zastupitelná státní opatření, jako jsou zejména pravidla přístupu k povolání advokáta, disciplinární pravidla umožňující dodržovat profesní etiku a pravidla v oblasti občanskoprávní odpovědnosti, mají na základě udržení vysoké úrovně kvality služeb poskytovaných advokáty, které tato opatření zajišťují, přímou příčinnou souvislost s ochranou klientů advokátů a řádným výkonem spravedlnosti.
- 64 V tomto ohledu je třeba uvést, že jednak ochrana spotřebitelů, zejména příjemců právních služeb poskytovaných právními zástupci, a jednak řádný výkon spravedlnosti jsou cíle patřící mezi ty, které mohou být považovány za naléhavé důvody obecného zájmu, které jsou způsobilé odůvodnit omezení volného pohybu služeb (viz v tomto smyslu rozsudky ze dne 12. prosince 1996, Reisebüro Broede, C-3/95, Recueil, s. I-6511, bod 31 a uvedená judikatura, jakož i ze dne 21. září 1999, Läära a další, C-124/97, Recueil, s. I-6067, bod 33) za splnění dvojí podmínky, a sice že dotčené vnitrostátní opatření je způsobilé zaručit uskutečnění cíle, který sleduje, a nepřekračuje meze toho, co je k dosažení tohoto cíle nezbytné.
- 65 Je věcí předkládajícího soudu, aby rozhodl, zda ve věci v původním řízení omezení volného pohybu služeb zavedené vnitrostátní právní úpravou tyto podmínky respektuje. Za tímto účelem mu přísluší zohlednit skutečnosti upřesněné v následujících bodech.
- 66 Je tak třeba obzvláště ověřit, zda existuje vztah mezi úrovní odměn a kvalitou služeb poskytovaných advokáty a zejména zda stanovení takových minimálních odměn představuje vhodné opatření umožňující dosažení sledovaných cílů, a sice ochrany spotřebitelů a řádného výkonu spravedlnosti.

- 67 I když je pravda, že tarif ukládající minimální odměny nemůže zabránit členům profese, aby poskytovali služby podprůměrné kvality, nemůže být a *priori* vyloučeno, že takový tarif umožňuje zabránit tomu, aby advokáti byli v kontextu, jako je kontext italského trhu, který se, jak vyplývá z předkládacího rozhodnutí, vyznačuje přítomností obzvláště vysokého množství zapsaných a praktikujících advokátů, podněcování ke vzájemné konkurenci, která by se mohla projevit nabídkou příliš levných úkonů, s rizikem zhoršení kvality poskytovaných služeb.
- 68 Je třeba rovněž zohlednit specifické zvláštnosti jak relevantního trhu, jak byly připomenuty v předcházejícím bodě, tak dotčených služeb, zejména z důvodu, že v oblasti advokátních služeb běžně existuje asymetrie informací mezi „klienty-spotřebiteli“ a advokáty. Advokáti totiž disponují vysokou úrovní odborných znalostí, kterou spotřebitelé nezbytně nemají, takže je pro ně obtížné posoudit kvalitu služeb, které jsou jim poskytovány (viz zejména Zpráva o hospodářské soutěži v odvětví svobodných povolání obsažená ve sdělení Komise ze dne 9. února 2004 [KOM(2004) 83 konečné, s. 13]).
- 69 Nicméně je namístě, aby předkládající soud ověřil, zda pravidla pro výkon povolání advokátů, zejména organizační pravidla, pravidla kvalifikace, profesní etiky, kontroly a odpovědnosti, jsou sama o sobě dostačující k dosažení cílů ochrany spotřebitele a řádného výkonu spravedlnosti.
- 70 S přihlédnutím k výše uvedenému je namístě odpovědět na čtvrtou a pátou otázku položené ve věci C-94/04 tak, že právní úprava, která absolutně zakazuje odchýlit se smluvně od minimálních odměn stanovených takovým advokátním tarifem, jaký je dotčen v původním řízení, v případě úkonů, které mají jednak povahu úkonu v soudním řízení a jednak jsou vyhrazeny advokátům, představuje omezení volného pohybu služeb stanoveného v článku 49 ES. Je věcí předkládajícího soudu, aby ověřil,

zda taková právní úprava s ohledem na své konkrétní podmínky uplatňování skutečně odpovídá cílům ochrany spotřebitelů a řádného výkonu spravedlnosti, které ji mohou odůvodnit, a zda omezení, která ukládá, nejsou s ohledem na tyto cíle nepřiměřená.

K nákladům řízení

- 71 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení vzhledem ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (velký senát) rozhodl takto:

- 1) Články 10 ES, 81 ES a 82 ES nebrání tomu, aby členský stát přijal normativní opatření, které na základě návrhu vypracovaného advokátní komorou, jako je Consiglio nazionale forense (Národní rada advokátní komory), schvaluje tarif, který stanoví minimální sazbu odměn členů advokátní profese a od něhož se v zásadě není možno odchýlit, co se týče jak úkonů vyhrazených pro tyto členy, tak úkonů, jako je poskytování mimosoudních služeb, které může rovněž uskutečnit jakýkoliv jiný hospodářský subjekt, který uvedenému tarifu nepodléhá.**

- 2) **Právní úprava, která absolutně zakazuje odchýlit se smluvně od minimálních odměn stanovených takovým advokátním tarifem, jaký je dotčen v původním řízení, v případě úkonů, které mají jednak povahu úkonu v soudním řízení, a jednak jsou vyhrazeny advokátům, představuje omezení volného pohybu služeb stanoveného v článku 49 ES. Je věcí předkládajícího soudu, aby ověřil, zda taková právní úprava s ohledem na své konkrétní podmínky uplatňování skutečně odpovídá cílům ochrany spotřebitelů a řádného výkonu spravedlnosti, které ji mohou odůvodnit, a zda omezení, která ukládá, nejsou s ohledem na tyto cíle nepřiměřená.**

Podpisy.